

Отримано: 28 лютого 2019 р.

Прорецензовано: 10 березня 2019 р.

Прийнято до друку: 17 березня 2019 р.

e-mail: larysa.obolentseva@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2019-12(40)-43-46

Александрова С. А., Оболенцева Л. В., Радіонова О. М. Соціально-економічні проблеми розвитку туристичної індустрії в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, березень 2019. № 12(40). С. 43–46.

УДК 338.48

JEL-класифікація: L 83

Александрова Світлана Анатоліївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова*

Оболенцева Лариса Володимирівна,

*кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри туризму і готельного господарства
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова*

Радіонова Ольга Миколаївна,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова*

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ**

Попри те, що Україна володіє різноманітними туристично-рекреаційними ресурсами, значним потенціалом для розвитку як внутрішнього, так і міжнародного в'їзного туризму, розвиток туристської індустрії в країні стримує низка проблем. З-поміж них найважливішими є проблеми соціально-економічного характеру: невтішна демографічна ситуація; негативні зміни у віковій структурі населення; відсутність середнього класу; зростання рівня бідності населення, незадовільний стан транспортної та комунальної інфраструктури, занедбаність об'єктів культурної спадщини; низький рівень сервісу та ін.

Ключові слова: сектор туризму, соціально-економічні проблеми, рівень добробуту населення.

Александрова Светлана Анатольевна,

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства
Харьковского национального университета городского хозяйства имени А. Н. Бекетова*

Оболенцева Лариса Владимировна,

*кандидат экономических наук, доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства
Харьковского национального университета городского хозяйства имени А. Н. Бекетова*

Радионова Ольга Николаевна,

*кандидат экономических наук, доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства
Харьковского национального университета городского хозяйства имени А. Н. Бекетова*

**СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ
ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ В УКРАИНЕ**

Несмотря на то, что Украина обладает разнообразными туристско-рекреационными ресурсами, значительным потенциалом для развития как внутреннего, так и международного въездного туризма, развитие туристской индустрии в стране сдерживается рядом проблем. Среди них важнейшими являются проблемы социально-экономического характера: неутешительная демографическая ситуация; негативные изменения в возрастной структуре населения; отсутствие среднего класса; рост уровня бедности населения, неудовлетворительное состояние транспортной и коммунальной инфраструктуры, объектов культурного наследия, низкий уровень сервиса и т.д.

Ключевые слова: сектор туризма, социально-экономические проблемы, уровень благосостояния населения.

Svitlana Aleksandrova,

Ph. D. in Pedagogicals, Assistant Professor, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Larysa Obolentseva,

*Ph. D. in Economics, Assistant Professor, Head of the Department of Tourism and Hotel Management
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Olga Radionova,

Ph. D. in Economics, Assistant Professor, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

**SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS
OF TOURIST INDUSTRY DEVELOPMENT IN UKRAINE**

It is difficult to overestimate the value of tourism both for individuals, and for the nations of the world in general. Tourism provides recreation, amplifies the working efficiency, provides positive emotions and new impressions; it contributes to the realization of the cognitive need of the individual, his integration into the multinational intercultural space. And at the same time tourism is of great cultural, social and economic importance for the countries of the world. Despite the fact that Ukraine has diverse tourist and recreational resources providing significant potential for the development of both domestic and international inbound tourism, the development of tourism industry in the country is hampered by a number of problems. Among them, the most important are the socio-economic problems that need to be addressed at the state level.

Disappointing demographic situation; negative changes in the age structure of the population (a significant number of people in retirement age who do not have the financial opportunity to travel); the lack of a middle class as the basis for country's economy stability and growth; increase in poverty; unsatisfactory state of transport and communal infrastructure; neglect of objects of cultural heritage, low level of service, etc. hamper the development of the tourism sector.

This situation hinders the development of not only domestic but also inbound international tourism, since it does not characterize us as a highly developed state and, combined with the problem of insufficient information about Ukraine, does not contribute to its tourist attractiveness.

In order to ensure the development of the tourism sector the identified socio-economic problems need to be addressed at the state level, namely: government has to improve the regulatory and legal framework; to ensure a decent standard of living for the population; to promote cultural level growth among the members of the society; to improve the material and technical base of tourism, transport and public infrastructure; to increase funding for the tourism sector and to ensure high-quality targeted use of funds; to ensure the promotion of a domestic tourist product on the external and internal markets, etc.

Key words: *tourism sector, socio-economic problems, social welfare level.*

Постановка проблеми. Важко переоцінити значення туризму як для кожної окремої особистості, так і для держав світу взагалі.

У першому випадку туризм забезпечує насамперед відпочинок особистості, дає можливість людині відновити сили, працездатність, отримати позитивні емоції, нові враження; сприяє реалізації пізнавальної потреби індивіда, його інтеграції в багатонаціональний міжкультурний простір.

Велике значення він має й для держав світу – культурне, соціальне, економічне.

З-поміж позитивних аспектів розвитку туризму виокремлюють такі: забезпечення збільшення дохідної частини бюджету за рахунок прямих і непрямих податків; сприяння залученню інвестицій, іноземної валюти; стимулювання розвитку елементів інфраструктури (готелів, ресторанів, підприємств торгівлі та ін.); забезпечення росту доходів і рівня добробуту населення держави; створення робочих місць у галузі туризму та супутніх галузях тощо.

На жаль, у сучасних умовах туристська індустрія не відіграє значної ролі в економічному розвитку нашої країни й у створенні її позитивного іміджу на міжнародному рівні. За офіційним даними, частка туризму у ВВП України становить менше двох відсотків.

Дослідження структури туристських потоків в Україні свідчить про стійку негативну тенденцію – більша їх частина припадає на внутрішній та виїзний туризм, решта – на міжнародний в'їзний туризм. Поряд із цим варто зазначити, що Україна володіє різноманітними туристсько-рекреаційними ресурсами, значним потенціалом для розвитку як внутрішнього, так і міжнародного в'їзного туризму.

У сучасних умовах урбанізації, психоемоційних перевантажень усе більша кількість людей у різних країнах світу прагне до відпочинку на природі, зміни умов, зняття втоми, спілкування з людьми, задоволення естетичних потреб, оздоровлення, отримання нових вражень та емоцій тощо, що сприяє підвищенню попиту на туристичний продукт. Не є винятком і населення України, попри це стрімкого розвитку туристської індустрії в країні не відбувається. Таку ситуацію пояснюють впливом низки соціально-економічних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема, що стримує розвиток туризму в Україні присвячено праці таких науковців, як О. Бейдик [1], Є. Горбатова [2], А. Грянило [3], В. Кифяк [4], Л. Марценюк [5], Н. Мацур [3], Я. Орленко [7], С. Стойка [8] та ін.

Постановка завдання. У статті визначено й узагальнено основні соціально-економічні проблеми щодо розвитку сектору туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм як галузь економіки, що насамперед організовує вільний час, може успішно існувати за наявності двох умов: вільного часу населення та достатніх коштів для цього. Відтак, бурхливий розвиток туризму в розвинених країнах світу й пояснюють головно підвищенням матеріального добробуту населення та поліпшенням якості життя. В Україні, на жаль, ситуація протилежна – попит на турпродукт значною мірою стримується низьким рівнем доходів населення.

У суспільстві з достатнім або високим рівнем життя значна кількість людей прагне до подорожей для вивчення історії рідного краю, пізнання культурної спадщини власної культури та інших країн світу, оздоровлення, отримання нових вражень та емоцій.

Рівень добробуту – досить складна та багатогранна категорія. Він характеризує умови життя, праці, побуту тощо.

До основних соціально-економічних індикаторів рівня життя населення відносять:

- обсяг реального валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення;
- доходи та структуру витрат населення;
- мінімальну та реальну заробітну плату;
- споживання основних продуктів харчування на душу населення;
- рівень смертності та народжуваності, середню тривалість життя;
- витрати на розвиток соціальної сфери в бюджеті країни;
- особливості проведення вільного часу населення тощо.

Розвиток туристського бізнесу, що містить велику кількість сегментів, визначає середовище, у якому він функціонує, бо туристський бізнес дуже чутливий до будь-яких змін і негативних тенденцій.

Негативно на розвиток сектору туризму впливає невтішна демографічна ситуація в Україні: кількість населення зменшується катастрофічними темпами. На 1 січня 2019 року чисельність населення України становила 42,2 млн. осіб, зменшившись на 0,5% порівняно зі станом на 01.01.2018 р., і така тенденція є стійкою [8].

За даними Держкомстату України, зросла тривалість життя, але вона залишається однією з найнижчих у Європі.

Низький рівень народжуваності, який спостерігається в Україні, трудова міграція частини працездатного населення за кордон викликає зміни у віковій структурі – значна кількість жителів нашої країни – люди пенсійного віку. На 01.01.2018 р. майже 23 % всього населення України – люди від 60 років та старші; у розрахунку на 1000 населення кількість пенсіонерів становила 278 осіб.

Досвід закордонних країн свідчить, що ця категорія осіб – важливий сегмент споживачів туристської індустрії. Щодо України, то в умовах відсутності гідної турботи держави про пенсіонерів ситуація протилежна – актуальною для більшої їх частини є проблема виживання.

Деякі пенсіонери продовжують працювати та витрачати кошти на подорожі. Але на сьогодні це не масове явище. Окрім того, ці вікові групи людей здебільшого стають споживачами недорогих товарів і послуг.

Варто зазначити, що запорукою розвитку та стабільності економіки (сектору туризму зокрема) в будь-якій країні є середній клас (економічно активне населення з гідним матеріальним забезпеченням). Для економіки України характерна відсутність цього прошарку суспільства, значна поляризація в реальних доходах населення, супроводжувана зростанням рівня бідності.

Відзначимо, що за критеріями бідності, прийнятими ООН, до категорії бідних належать ті, хто витрачають на життя близько двох доларів на добу, та ті малозабезпечені верстви населення, які понад 50% сімейного бюджету витрачають на харчування. В Україні це майже половина громадян.

Значною є й чисельність безробітних громадян.

У сучасних складних і мінливих соціально-економічних умовах життя велика частина населення України не має можливості користуватися послугами підприємств туристської індустрії, і, як наслідок, повноцінно відпочивати, відновлювати працездатність, оздоровлювати, ознайомлювати навіть із вітчизняною культурною спадщиною.

Соціально-економічні чинники негативно впливають і на розвиток в'їзного туризму, адже вони визначають, передовсім, рівень безпеки подорожніх.

Узагалі, якщо розглянути рейтинги нашої держави за багатьма показниками, то статистика є доволі невтішна. В Україні високі показники смертності, темпи поширення епідемії СНІД, туберкульозу, наркоманії, злочинності тощо. Рівень життя населення доволі низький, про що свідчить розмір прожиткового мінімуму, мінімальної та реальної заробітної плати, пенсій тощо.

Така ситуація не характеризує нас як високорозвинену державу й у поєднанні з проблемою недостатньої кількості інформації про Україну не сприяє туристичній привабливості.

Недостатнім в умовах нестабільної економічної ситуації в країні є фінансування сектору туризму. Значно зменшився розмір коштів у держбюджеті 2019 року за статтею «Фінансова підтримка розвитку туризму, створення умов безпеки туристів, розбудови туристичної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів та магістралей в Україні» (17 886 тис. грн. проти 27 886 тис. грн. 2018 року) [9]. Тоді як транспортна та комунальна інфраструктура, більша частина санаторно-курортних і оздоровчих закладів, об'єктів культурної спадщини занедбана, перебуває в незадовільному стані та потребує реставрації або реконструкції.

Поряд із цим відбулося багато й позитивних змін – установлено таблички з англomовними назвами вулиць, станцій метрополітену, нові готелі; зремонтвано дороги; створено туристичні інформаційні центри, за допомогою яких можна інформувати туристів про туристичні можливості України, її рекреаційний потенціал, туристичну інфраструктуру, культуру й історію; відомості щодо переміщення по місту, туристичні маршрути тощо. Подібну роботу потрібно активно продовжувати й надалі, але для поліпшення ситуації лише удосконалення та модернізації матеріально-технічної бази недостатньо, варто підвищувати загальну культуру населення, керівникам підприємств туристської індустрії треба особливо увагу приділяти кадровому менеджменту, що забезпечить високий рівень професійної підготовки співробітників і, як наслідок, підвищить якість обслуговування.

Висновки. Щоб забезпечити розвиток туризму, означені соціально-економічні проблеми потрібно вирішувати на державному рівні, а саме:

- удосконалити нормативно-правову базу;
- забезпечити гідний рівень життя населення;
- сприяти підвищенню культурного рівня членів суспільства;
- поліпшити матеріально-технічну базу туризму, транспортну та комунальну інфраструктуру;
- збільшити фінансування сектору туризму й забезпечити якісне цільове використання коштів;
- забезпечити просування вітчизняного туристського продукту на зовнішньому та внутрішньому ринках тощо.

Література:

1. Бейдик О. О., Сировець С. Ю., Зяблова А. О. Український туризм: приховані можливості та сучасні тенденції розвитку. *Географія та туризм*. 2015. Вип. 34. С. 12–26. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2015_34_4.
2. Горбатова Є. Ф. Аналіз тенденцій розвитку світової туристичної галузі. *Моделювання регіональної економіки*. 2012. № 2. С. 214–227. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2012_2_26.
3. Грянило А. В., Мацур Н. І. Міжнародний туризм: проблеми та перспективи розвитку в Україні. *Фінансовий простір*. 2013. № 4. С. 144–148. URL : Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_4.
4. Кифяк В. Ф. Стратегія розвитку територіальних рекреаційних систем: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: Чернівці: Книги-XXI, 2010. 432 с.
5. Марценюк Л. В. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2015. № 3. С. 76–82. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2015_3_11.
6. Орленко Я. Ю. Імперативи розвитку туристичної галузі України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2016. Вип. 2. С. 25–36. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2016_2_6.
7. Стойка С. О. Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі України в умовах економічної нестабільності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 21. С. 86–90. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_21_20.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19/print>.